

Протојереј Жељко Р. Ђурић (Смедерево)

КЉУЧНИ АСПЕКТИ СОТИРИОЛОГИЈЕ СВЕТОГ АТАНАСИЈА ВЕЛИКОГ И САВРЕМЕНА ПАРОХИЈСКА ПРАКСА

Увод

Када се поведе разговор о парохији, код савремених хришћана се потреба за теологијом доводи у питање, као да је она постала вишак и нешто озбиљно, резервисано за посвећенике и људе склоне читању књига. У најбољем случају, ако и има говора о богословљу, траже се ставови који одговарају *практичним потребама* и она решења која би се могла усвојити из једне перспективе корисности, а *тешке теме* се по правилу прескачу. Као да је и овде настао болан сукоб између теорије и праксе. Ипак, ако се пажљивије погледа *светоотачки корпус*, видеће се да је он настајао пре свега у заштиту праксе, у заштиту парохије, на крају крајева, *Цркве као Тела Христовог*. Ако постоји разлог слабе рецепције теологије у оквирима парохије, тај разлог треба тражити у лаганој незаинтересованости савремених људи за теме *вечних питања*, чак и код свештеника. Савремени човек се уморио од “тешких тема” и све више окренуо *овом свету* и *овом животу* а далеки и нестварни *онај свет* препустио стручњацима.

Основни мотив *Оваплоћења Христовог* у Атанасијевом учењу, јесте спасење пропадљиве твари и човека. Отуда његова сотириологија,¹ као учење о спасењу људског рода и целокупне творевине, стоји у најтешњој вези са христологијим,² тријадологијом и антропологијом.

¹ Више о сотириологији светог Атанасија код: G. Dragas, *A note concerning Athanasius' Soteriology*, *Ekklesiastikos Pharos* 61, 1979, 145-155; К. Скурат, *Сотериология Св. Афан. Великого*, *Богосл. Труды*, 7, 1971; D. Unger, *A Special Aspect of Athanasian Soteriology*, *Franciscan studies*, 1946, 171-194; F. L. Cross, *The Studies of Athanasius*, Oxford, 1945. P. Kariatlis, *Soteriological Insights in St Athanasius' On the Incarnation* ThD Senior Lecturer and Academic Director St Andrews Greek Orthodox Theological College. *Phronema*, vol. 28 (2), 2013, 21-34. G. Patronos, *The Deification of the Human Person [in Greek]* (Athens: Domos, 1995), P. Nellas, *Deification in Christ: Orthodox Perspectives on the Nature of the Human Person*, (Crestwood, NY: St Vladimir's Seminary Press, 1987).

² Атанасије не говори ништа а да се то не тиче спасења човека; у том сми-

Атанасијев систем учења одликује два основна полазишта на којима вез своје теологије гради овај свети Отац. То су :

а) Тварност света и

в) Нетварност Вечнога Сина Божијег.

Атанасијева христологија, која је тврди реализам, указује да не постоји друга сотириологија осим оне која говори о преузимању крхке људске природе од стране Логоса и коначно успокојење у Његовоме Телу Цркви,³ као вечној заједници овде и сада и у векове векова. То значи да Атанасијево учење није некакав *школски систем* мишљења какав би можда могао да се нађе код Оригена, Августина или Климента Алесксандријског. Он није био *систематски теолог*, али се управо његова теолошка величина огледа у сотириологији. Чак и када наизглед говори о другим моментима, на пример о појму *ὀμοούσιος*, увек има у виду сотириолошку димензију.⁴

1. Проблем другог

Црквено уређење је тако организовано да представља најсавршенији вид људског постојања на земљи, а његов квалитет потврђује иконични однос са Светом Тројицом. Међутим, људска природа је огреховљена, па се о овом *тројичном моделу* може говорити као о идеалу. Само као идеалној *завршници краја*. Нешто неухватљиво, нешто тајанствено прикрада се људском бићу. Нешто што ни један теоријски аспект није могао да забележи. Наиме ако је и положена основа за један оквир живота, назовимо га онтолошким, литургијским и томе слично, ни у ком случају нису, нити је то могуће, изведени закључци о тананим трептајима душе, о њеним немирима, па што не рећи и о њеној склоности ка злу. То заправо значи да је човек способан да се, крећући се ка најузвишенијим циљевима, бивајући промотером божанске љубави, претендујући на улогу спаситеља других, буде у исто време зао и безобзиран до савршенства. Узроци и разлози за зло су увек апсурдни и

слу, по њему христологија је у тесној вези са сотириологијом, а по појединим тумачима, код њега се сотириологија са христологијом једино и може везивати и истраживати. G. Bebawi, *St. Athanasios: The dynamic of Salvation, Sobornost* 8, no 2. 1986, 29.

³ K. E. Norman, *Deification: The Content of Athanasian Soteriology*, Ph.D. diss., Duke University, 1980.

⁴ A. Khaled, *The Soteriological Significance of Christ's Humanity in St. Athanasius*, *StVThQ* 40. 1996, 265–86. M. Tetz, *Athanasiana, Zu Leben und Lehre des Athanasius*, Berlin-New York, 1995, 8. Упор: (Prolegomena, chapter IV, § 1 "The Theology of S. Athanasius," in *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, vol. iv (Grand Rapids, Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1971, p. lxi).

више или мање скривени. Ова чудна узрочност не улази у идеал низа Божијих деловања у свету. Зло се дели и раздваја. Та узрочност долази од противника Творца и уништитеља света. Да ствар буде још озбиљнија зло и тама невидљиви су и немерљиви никаквим регулама и законима. Закони су немоћни, будући да се зло може савршено кретати у *границама закона*. “У ствари, свет је украден од Оца и Творца. То је више од интелектуалног парадокса; то је скандал, тешко искушење за веру.”⁵

Ако постоји Свето предање постоји и његова тамна страна о којој се рађе ћути. Ради се о *немоћи етике* да обухвати саму суштину бића. Не значи, у том случају да је биће зло по себи и без остатка, али значи да носи и семе зла које делује перфидно и невидљиво. Реч је о оној врсти мржње која се осети у покрету тела, погледу без речи, на крају, страху од речи и оних невидљивих, често изговараних иза леђа и шпатом. Као да човек, брат и ближњи, има потребу да ратује са својом околином а не да је штити и чува, чиме би практично чувао и свој интегритет. Ствари се наравно компликују онога тренутка када се на сва звона објављује, управо потреба чувања и онтологизирања заједнице, а у пракси се води права битка за разбијање исте, што је, мора се признати парадоксија која превазилази људске моћи расуђивања. Човек свесно цепа своје лице када наноси зло другом, верујући да служи најсветијим циљевима. Ово је тешка дихотомија а што не рећи болест, карактеристична за хришћанско учење о првородном греху, а затим и првом братоубиству. Све ове теме тичу се свих затворених система, какви су породица, друштво у ширем и ужем контексту, увек када је реч о институцији. Свет је пао. Савршени свет је окружен сетним мраком ништавила. Није више то тај свет који је зачео и створио Бог. Ту су морбидне новине, нове егзистенције отпале али стварне. Зло се додаје творевини Божијој а поседује чудесну силу имитирања творевине. У ствари, зло је продуктивно у своје уништење. У палом свету, несхватљив је остатак који је ушао у творевину против воље Божије. Зло је празнина ништавила, али празнина која постоји и која гута и прожди-ре биће. Зло је немоћ, никада створене а тако разорне енергије. Зло се никада није уздигло, већ је стално у паду. Оно понижава биће страхом. Ипак, у основи зла постоји нека *умишљена величина*.⁶

Духовна терапија би требала да се негује свакодневно, да не би дошло до запуштења а самим тим и до лаког преласка са греха, који

⁵ A. Plontingo, *God, freedom, and evil*. Reprint of the ed. published by Harper & Row, New York, issued in series: Basic conditions of life as TB 181 I of Harper torchbooks 2002.

⁶ Г. Флоровски, Тама ноћи, (Саборност, Часопис епархије браничевске) бр. 3-4. год. 4. Пожаревац 1998, 8.

не подлеже формалном закону осуде, на грех који се мора законима санкционисати. У овом сегменту је оправдано и корисно да терапија захвати све структуре заједнице, пре свега оне која носи силу закона у себи. Тежи је проблем са онима који су несвесни да су одговорни за душе других. У тужном царству илузија и лажи, све је противречно и двосмислено. Зло постоји само кроз добро које деформише, али и прилагођава својим потребама. Тај разобличени свет је стварност коју само зло потврђује. Проблем зла није чисто философски проблем, и зато никада неће бити решен научним путем.⁷

Наравно увек је добро нагласити да теологија рачуна на слободу појединца,⁸ не трпи се једна врста присиле, можда баш из ове опрезности од могућег злог семена. Наравно, добра логика Христовог јеванђеља може бити итекако лековита. Нешто од понуђених решења нуди савремена теологија када каже, потврђујући уосталом и логику Христових еванђеља, да се човек треба посматрати као будући свети-тељ, и да га не треба поистовећивати са његовим делима.⁹ Оно што је за осуду то је грех а не грешник. Ипак остаје мучни осећај који понижава људско достојанство. Зло функционише не само на личном плану, где се препознаје као свирепа безосећајност за другога, него и као колективна мржња према другим, најчешће идеолошки несличним групама. Већ је указано од стране теоретичара иконе а то је и једна од њених квалитета, често истицана, да иконе не преносе психолошка стања а самим тим и страсти којима су мучитељи прожети.¹⁰ Мучитељи и људи перфидне неморалности нису на иконама приказани различито од успокојених ликова, можда су другачије третирани светлосним ефектима и то је све, немају ореола и слично. Ово је добар пут у једну врсту осећања пред сопственим грехом и грехом начињеним од других, да се једноставно на ту тамну маску бића приступа идејом заборавља. Заборавити нанесен грех од стране другога постаје врлина, али не треба при томе заборављати на своје сопствене мане, штавише треба се свог греха не само сећати, него се трудити да се он превазиђе. То и јесте подвижнички пут. Ипак, Бог је оштро узвратио злу за све кроз

⁷ Исто, 9.

⁸ Р. М. Blowers and R. L. Wilken (eds.), *St. Maximus the Confessor, On the Cosmic Mystery of Jesus Christ*, Crestwood, NY: St Vladimir's Seminary Press, 2003, 110.

⁹ Љуби ближњег свог као што љубиш своје очишћено, освећено и обожено ја; љуби ближњег свог Богом и у Богу. Јер је без Бога немогућно ни прићи човеку, ни љубити човека, ни познати човека. Опширније, Ј. Поповић, *Достојевски о Европи и словенству*, М. Ћелије-Београд, 1940.

¹⁰ Ј. Зизјулас, *Обожење Светих као икона Царства Божијег*, Видослов, бр. 20, 2000, 17-28.

вољеног Сина који је сишао у свет да поднесе грехе људи и све твари. Божији апсолутни одговор злу је био Крст Исусов, муке слуге Божијег, смрт оваплоћеног Сина.¹¹ Позив првом човеку је да воли Бога дечијом приврженошћу и да му служи у свету у коме је човек био именован да буде пророк, свештеник и цар. Била је то молба очинске Божије љубави синовљевој човечанској љубави. Несумњиво је да испуњавање Божијих заповести и праћење његовог пута, укључује тоталну близину божанских дела. Безгрешан човек није имао ништа да жртвује, јер све што је имао потицало је од милости Божије. Овде постоји нешто дубље од обичне страствене везаности за свет. То је била трагедија изопачене љубави. Према мишљењу Светог Атанасија, човеков пад се састоји у чињеници да је човек оградио самог себе и да је почео да се заљубљује у себе.¹² Кроз тај акценат на самом себи, човек се окренуо од Бога и раскинуо духовне, слободне везе са Њим. То је врста делиријума, еротска опседнутост собом, и на неки начин духовни нарцизам. Кроз све ово, човек се изоловао од Бога и постао свестан своје умешаности у ванкосмичке токове.¹³ Формална анализа зла, вели прота Г. Флоровски још није довољна. Постојање зла је стварно на религиозном плану. И само кроз духовни напор се може разумети овај парадокс и овај скандал, и продрети у мистерију Добра и зла.

2. Канони и ауторитет

Како у том случају гледати на црквене каноне и регуле? Наравно да су канони доношени у разним приликама и неприликама управо ту да, ако не у потпуности зауставе бујице греха, а оно барем оштрице зла отупе колико је то могуће. Канони се тичу црквеног клира у великој мери а далеко мање лаоса. Често су баш канони штитили права слабијег а неретко саме црквене посленике од њих самих. Из овог угла канонско предање је корисно, али оно није свемоћно, коначно потирање греха припада самоме Творцу васељене а не човеку. Окорела фарисејска логика није Христовим оваплоћењем ишчезла из људске душе, она се као нека пошаст прикрива иза и унутар зидова Цркава и манастира, и свуда тамо где живе хришћани, она се препознаје у умишљеном и нечесто уграбљеном ауторитету, при чему се, не одрчући релевантност истог, често прелази граница, најблаже речено доброг укуса. Тако ће се човек осећати угрожено тамо где се очекује љубав и праштање. У оквирима

¹¹ Флоровски, 9.

¹² Тачније у своје страсти које су деловале насупротив божијем благослову. Страсти су, вели Атанасије, за Адама постале *онтолошки добре*, ἡδονὴν τὸ ὄντως καλόν што и јесте трагедија пада. Погл. *Против Јелина*, 4, ВЕПЕС, 30, 33-34.

¹³ Флоровски, 10.

богослужбене праксе фарисејски дух ће по правилу тражити тачност, ред и поредак а о ономе што би требало да буде обједињујући фактор, а то је љубав, неће бити речи, иако је љубав једина кадра да споји човека са Богом, и човека са другим човеком. Неће из разлога што јеванђелски фарисеј не познаје љубав, он поштује закон и срећан је у томе, у томе он види и своју веру и у томе препознаје и црквене заповести. Кад се ови лоши модели који своју тамну страну крију под образином кротости, пренесу на шири друштвени контекст последице су несагледиве. Јачи народи су у овом кључу они који по правилу брину душебрижнички о слабијима, чак и кад их бију и истребљују, у томе налазе своју фарисејску логику и оправдање. У том глобалном погледу може се назрети сила зла и таме, снага демонске деструкције. Ту се треба поклонити пред Христом, који основавши своју Цркву, давши заповести о љубави, као човекољубац, ипак није спречио силу зла. Рекао је нека и кукољ иде заједно са житом, али и то да ће се кукољ на крају неминуовно одстранити. Задатак хришћана није у томе да се труде да искорене зло, колико у томе да се клоне зла. Управо су ревнитељи који су се трудили да искорене зло, западали у искушење гордог судије који даје себи за право да суди своме брату само због тога што он не испуњава његове умишљене, *хришћанске задатке*. Нема нико права да присваја власт у Цркви више него што му је она дата, а дата му је да прашта другоме и да не суди другоме. Речи: *што год разрешите на земљи* постале су, у ушима окорелих срца добар аргумент за освајање личног афирмитета које су на крају постале правило, и о којоима нема до дана данашњег прецизног одговора, шта оне заиста значе. Да ли је то она иста власт коју је Христос хтео да подари својим ученицима и Петру? Јеванђеља нису никаква упуства олигархији у чињењу зла другоме, у присвајању скоро неограничене моћи науштрб еванђелског духа и поретка. Права еванђелска осуда биће управљена онима који су се користили тековинама онога што је православље донело, а нису те тековине развијали и неговали у духу еванђеља, него су их злоупотребили у корист личне користи. Тада суд еванђеља пада на главу фарисејску тако снажно да ће се питање камена из еванђеља које пада на главу, поново актуализовати. Врло често се данас чују аргументи осуде другог а у корист еванђеља, у чему Црква самим својим бићем сведочи, но ретко се долази у ситуацију једне врсте самоосуде и самопрекора, неопходног да би Тело расло и развијало се. У овоме се огледа сва сила греха, наиме далеко је лакше грех препознати код другог и жигосати га, него у сопственом окриљу и искуству. Црква треба да има свест о својој човечанској неодвојивости од Христа, и да је истинско Тело Христово без мрље и мане, али и то да је *тело Цркве* једним делом у историји, и да оно трпи тешке нападе греха. У томе је тајна смирења и свепраштања, наиме, у нала-

жењу истинске снаге да се живи на равни дијалектике *овде и сада* али *joш не* у потпуности. Док се не очисти жито од кукоља приморани смо да прођемо кроз многе невоље, да претрпимо озбиљне ударце и то од оних од којих се најмање надамо.¹⁴ Joш страшнија истина је та да смо и сами склони да наносимо ране другима.

Из овог разлога парохија, та основна **еклисиолошка жила куцавица** трпи озбиљне ударце. Млади људи више не слушају Цркву, можда из разлога раздвојености онога што говори Свето писмо и онога што они виде у Цркви и око Цркве. Отуда је итекако потребан један вапај за дубинама светоотачког предања, потребно је поново вапити Оцима и код њих тражити савет и упуство. Да ли је један од највећих, свети Атанасије Александријски онај светитељ који нуди решење?

3. Светотајински живот и парохијска пракса

Када је теологија у питању и бављење њом, она је и даље на маргини интересовања парохијског свештенства, ипак, ако се узме у обзир да парох у ствари уводи хришћане у царство Христово она би требала да буде насушна потреба. Зачудо је колико је примена теолошког знања у оквирима парохије занемарена и деградирана. Није ли упутно запитати се чему онда теологија?

Предмет парохијске праксе која је данас у кризи и под утицајем секуларног света, могао би да из Атанасијевог богословља црпи идеје које би полазиле од теме *дара Божијега човеку - дара вечнога живота*. У овом пункту корисно је потсетити се на то шта је свети Атанасије говорио и писао: *Може се слободно рећи да је дар Божанске благодати према икони и према сличности како при стварању човека тако и у Оваплоћењу Логоса ради обнављања првобитног образа, дар који је изнад не само етике, него и изнад саме тајне постојања света. У крајњој анализи то је тајна ипостасне везе човека и Бога кроз Логоса и обоженог човека. Јединство Ло-*

¹⁴ Исус Христос је учио, да ће се у Царству Његовом на земљи (у Цркви) до последњег дана света налазити и грешници. Господ је рекао: „Царство Небеско слично је човеку, који је посејао добро семе (пшеницу) на својој њиви. Када су људи заспали, дошао је непријатељ његов и посејао међу пшеницом кукољ (тј. семена корова, биљака сличних пшеници) и отишао. Када је изникло биље и показао се плод, тада се појавио и коров. Видевши то, слуге су пришле власнику њиве и упитале: „Господару! ниси ли ти добро семе сејао на њиви својој? Откуда, дакле, кукољ?“ Он им одговори: „непријатељ-човек учини то.“ Слуге му рекоше: „Хоћеш ли, дакле, да идемо да га почупамо?“ Али господар им је рекао: „Не, да не би чупајући кукољ почупали заједно с њиме и пшеницу; оставите нека расте обоје заједно до жетве; а у време жетве рећи ћу жетеоцима: саберите најпре кукољ и свежите га у снопље да се сажеже, а пшеницу одвезите у житницу моју. Види Јеванђеље по Матеју, гл. 13, 24-30, 36-43.

госа и човека представља поновно стварање, поновну заједницу коју може човек имати само ако је у заједници са Богом. Човеково обнављање мора бити ипостасно, у Логосу.¹⁵ Атанасије је и на историју гледао из једног онтолошког угла у смислу да је сама историја онтолошки утемељена у Логосу, ван тога она нема смисла.¹⁶ Но то још не значи да је Атанасије говорио о сотириологији на један *нужан начин*. У своје време Lawson је теретио Атанасија за једну врсту нужности оваплоћења Христовог ради задиобијања спасења свих у Његовом телу, наводећи на једну врсту механичког утеловљења човека у тајну спасења у Христу.¹⁷ У ствари истина је да поред Христовог позива човечанству кроз оваплоћење (макар оно било и нужно), следи слободни и неизнуђени човеков одговор на пружену руку. Ово посебно треба наглашавати младим генерацијама које често немају слуха „за велике идеје,“ међутим кратка, језгровита схема: крст, васкрсење, обожење у васкрслом Христу и сједињење са вечноживом личношћу,¹⁸ кроз слободну заједницу у Цркви, насупрот нихилизму данашњице, може да побуди пажњу сваког истински запитаног младог човека. Царство Божије се приближило, то није више нека реалност која се ишчекује. Царство се већ сада и овде окуша у светој Евхаристији.¹⁹

Треба понављати да човек постаје аутентичан и оригиналан једино ако обитава у Логосу, зато што је само Логос самоипостасан (*αὐθυλόστατος*) самопостојећи, тачније, **нестворени Син вечнога Бога Оца**. Истовремено, благодатни и лично ипостасни доказ за ово је дар Божији који се поново дарује кроз Логос(а) у акту Оваплоћења, а благодарећи томе и крштења сваког ко жели да уђе у заједницу са Христом. Тако човек из немоћи и слабости постаје здрав, и то оригинално и аутентично само ако борави у свом прототипу Логосу.²⁰ Ове мисли могу бити примењиве приликом кршавања нових чланова. Помало заборављена чињеница је та да се новокрштени прима у *конкрет-*

¹⁵ Ж. Ђурић, *Сотириолошке претпоставке учења св. Атанасија Александријског о стварању света и рађању Сина*, Београд - Смедерево 2003, 120.

¹⁶ A. Khaled, *Athanasius, The coherence of his thought*, Routledge 2005, 36.

¹⁷ Lawson, *The Biblical Theology*, London: The Epworth Press, 1948), 154. Сигурно ово је чинио под утицајем Харнака који је за идеју обожења имао термин „физичка теорија спасења.“ (physische Erlösungslehre) Упор. Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, 3 vols. (Freiburg I. B. und Leipzig: Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr, 1894). 2:160-161.

¹⁸ P. Christou, *Uncreated and Created, Unbegotten and Begotten in the Theology of Athanasios of Alexandria, 'Augustinianum'* 13, Roma (p. 399-409).

¹⁹ Stookey, L.H. *Eucharist: Christ's Feast with the Church*. Nashville: Abingdon, 1993. Bobrinsky V., *The Holy Spirit, Life of the Church*, Diakonia 6, 1971.

²⁰ Против аријанаца, В, 67 PG, 26, 289В.

ну заједницу са конкретним устројством, вером и етосом. Етос треба да буде заснован не на обичају, националном идентитету и уопште *формалној вери* него управо на темељима *онтологије заједнице* коју је успоставио Христос са својом Црквом. То значи да је након Христове победе над смрћу, грех, по Атанасију, превазиђен и побеђен и да сада човек може живети вечно у заједници са нетварним Богом што и омогућује крштење. “После Христовог Васкрсења, људске способности и моћи су неограничене.”²¹ Усиновљење човека јесте једна нова реалност коју он прима након Христовог оваплоћења. То је развој и напредак у односу на првоствореног човека, који је могућ само у Христу.²² Наравно, то бива Духом Светим, који преко Сина води Оцу.²³ Парохијски живот би био богоугодно место сусрета човека са Богом поготово ако се та чињеница дешава у литургијском сабрању, јер ништа није тако истинитије нити практичније него кад се заједница усмерава ка благодарењу Богу Оцу у Сину његовome љубљеноме кроз кога је и векове створио, и кроз кога све води богопознању. Ово богопознање је јединствени сусрет парохије са јединством Цркве. Сотириологија се не може поматрати изван онтологије; уколико се те две реалности одвоје лако се долази до једне моралне теологије, што је било блиско аријанцима. Савремени човек, навикнут да у Цркви налази пијетистичке светоназоре једноставно не налази више времена да се посвећује тим, већ превазиђеним аршинима и погледима на људску личност. Отуда и Црква не може опстати у једном затвореном систему са ускоморалним начелима, она у том случају може само да изгуби човека, а то је недопустиво и неповољно за саму природу Цркве. Остаје да понуди оно једино вредно и аутентично а то је сама могућност избављења и спасења у конкретној Цркви у конкретном месту, а не говор и приче о томе. Не теорија него живот. Али мора и хришћанин да одговори на позив: *Дођи и види*. У вези етике и онтологије сам Атанасије је резоновао говорећи о корену греха као чињеници променљивости наше природе, а не етичком принципу. “Природа створења је променљива и њихова енергија није стабилна. Дешава се да оно што је сада добро буде касније супротно од тога... Тако је Адам почео да се мења и дошло је до греха у његовој

²¹ Против аријанаца, В, 67 PG, 26, 289В.

²² Афричким епископима, 7, PG, 26, 1041С; Серапиону, А, 24, PG, 26, 585ВС. Јединствено препознавање Бога, је знање Оца. Усиновљење, мисли Атанасије, не бива без Сина, сагласно Његовим речима: ‘Нико не зна Оца осим Сина и онај коме Син открива’ (Мт. 11, 27). Дакле, исправно и потпуно - тачно знање и обожење бива преко Сина - Логоса који узводи Оцу. (Упор. Против аријанаца, ВЕПЕС, 30, А, 39, 155.)

²³

природи, као и до смрти,²⁴ “зато је **други Адам** требао да буде непроменљив како би одолео нападима змије. Из овога разлога Господ и постаје човек.”²⁵

Савремени човек, припадник парохијске заједнице могао би бити обавештен о томе да је спасење и обожење могуће из разлога оваплоћења Логоса Божијег а не нашег индивидуалног и личног подвига и молитве. Да је дар већ ту. Ово посебно треба говорити оним вернима који Цркву посећују једино у време поста и који вери приступају формалистички, треба им указати на проблем смрти који је једини реални и лични проблем сваког бића, претња овеме свету. Указати на могућност превазилажења исте кроз светотајински живот. Треба му сутерисати да га и пост и било које друго богоугодно дело не могу избавити из чељусту смрти и небића уколико не прихвати спасење као јединствени и драгоцен дар Божији. Ако је пад један онтолошки, а не чин прекршаја закона како Атанасије тврди, онда и савремени човек, који такође преживљава и живи падно стање, треба да зна да је и спасење један онтолошки загрљај Творца и творевине, и да је спасење изнад греха. Бог воли човека као мајка дете а не кроз моралне регуле. Кључ свега је Сотириологија Сина - Логоса, односно чињеница да Онај који је све створио једини и има власт да опет uvede смртно и трулежно у бесмртно и нетрулежно... Ово се реално дешава у литургијском сабрању конкретних верника конкретне парохијске заједнице, у том смислу Атанасијево учење о богопознању води ка Оцу али тврдиће он: “Није могуће створењима да знају Оца пошто је сам Бог је рекао: Нико не може видети Лица мојега и остати жив.”²⁶ Па је стога: *тачно и једино могуће знање Бога преко Логоса Божијег.*²⁷ А Логос Божији се поистовети са човеком поставши глава Цркве, ујединивши смртно и пролазно са бесмртним и вечним. Страх треба да се победи јер *глава ће увек бити из своје тело.*

Атанасијеви искази су кључни и језгровити отуда што погађају праве проблеме човека не само прошлости и времена када се теологија неговала као нека врста гране уметности, него и садашњости, садашњег

²⁴ Римљ. 5, 12. Против аријанаца, ВЕПЕС, 30, А, 1, 51, 165. Погл. R. Yanney, *Salvation in St. Athanasius' s On The incarnation of the Word, Coptic Church Review* 11, no. 2, 1990, 48.

²⁵ Против аријанаца, ВЕПЕС, 30, А, 1, 51, 165. Ово је занимљиво размишљање које је касније разрађивао св. Григорије Ниски, а посебно св. Максим познатим учењем о двама вољама: природној и гномичкој. Види код: И. Майендорф, *Византијско богословие (исторически насоки и догматически теми)*, София, 1995, стр. 54.

²⁶ Изл. 33, 20.

²⁷ Мт. 11, 27.

тренутка. Ово време нема времена за широке приче али ће свако да застане ако му се понуде егзистенцијална решења у погледу пропадљивости и нестанка бића.

Закључак

Постојање слабе рецепције теологије у оквирима парохије, происходи из лагане незаинтересованости савремених људи за *вечне теме*. Ипак питања као што су: спасење човека као личног бића, опстанак творевине у човеку и са човеком, вечни интегритет човека и његова заједница са Богом, не би требала да буду запостављена у свести данашњих савремених људи. Отуда је учење Светих отаца и данас, у одређеном, пре свега егзистенцијалном смислу, насушна потреба хришћана. Атанасијева христологија, која је тврди реализам, указује да не постоји друга сотириологија осим оне која говори о преузимању крхке људске природе од стране Логоса и коначно успокојење у Његовоме Телу Цркви. Ако се пажљивије погледа *светоотачки корпус*, видеће се да је он настајао пре свега у заштиту праксе, у заштиту парохије, на крају крајева, *Цркве као Тела Христовог*.

Црквено уређење је тако организовано да представља најсавршенији вид људског постојања на земљи, а његов квалитет потврђује иконични однос са Светом Тројицом, ипак, *свет је пао*. Проблем зла није философски проблем. Према мишљењу Светог Атанасија, човеков пад се састоји у чињеници да је човек оградио самог себе почевши да се заљубљује у себе, што га је одвело у једну врсту еротске, нарцисоидне опседнутости собом. Окорела фарисејска логика није Христовим оваплоћењем ишчезла из људске душе, она се као нека пошаст прикрива иза и унутар зидова цркава. Тако ће се човек осећати угрожено тамо где се очекује љубав и праштање. Задатак хришћана није у томе да се труде да искорене зло, колико у томе да се клоне зла. Јеванђеља нису никаква упуства олигархији у чињењу зла другоме, у присвајању скоро неограничене моћи науштрб еванђелског духа и поретка. Црква треба да има свест о својој човечанској неодвојивости од Христа, и да је истинско Тело Христово без мрље и мане, али и то да је *тело Цркве* једним делом у историји, и да оно трпи тешке нападе греха. Из овог разлога и парохија, та основна **еклисиолошка жила куцавица** трпи озбиљне ударце. Млади људи више не слушају Цркву, можда из разлога раздвојености онога што говори Свето писмо и онога што они виде у Цркви и око ње. Отуда је итекако потребан један вапај за дубинама светоотачког предања. Атанасије је читав човеков живот поодредио божанском промислу, он је и саму историју посматрао из једног онтолошког угла у смислу да је она онтолошки утемељена у Логосу, а не

на самој себи. Отуда сматра свети, једино кроз слободну заједницу у Цркви, човек се може изборити са нихилизмом данашњице. Ово би могло и требало да побуди пажњу сваког истински запитаног младог човека. Царство Божије се приближило, то није више нека реалност која се ишчекује. Оно је дар Божији кроз Логос(а) у акту Оваплоћења, а благодарећи томе и крштења сваког ко жели да уђе у заједницу са Христом. Након Христове победе над смрћу, грех је, по Атанасију, превазиђен и сада човек може живети вечно у заједници са нетварним Богом што и омогућује крштење. Бог воли човека као мајка дете а не кроз моралне регуле. Кључ свега је Сотериологија Сина - Логоса, односно чињеница да Онај који је све створио једини и има власт да опет уведе смртно и трулежно у бесмртно и нетрулежно... Ово се реално дешава, *сада и овде*, у литургијском сабрању конкретних верника конкретне парохијске заједнице.

Summary

Protopresbyter Željko R. Djuric (Smederevo)

Key aspects of Sotiriology Athanasius of great and modern parish practice

The main motive of the Incarnation of Christ in Athanasius' teaching, is the salvation of decaying matter and man. Hence his sotiriology as well as learning about the salvation of the human race and the whole of creation, according to a closely related to Christology, Athanasius says nothing but that it does not concern human salvation. This learning system is characterized by two basic postulates on which link their theology builds St. Athanasius. Those are: a) the materiality of the world and b) Immateriality the Eternal Son of God. Athanasius Christology, which is hard realism, indicates that there is no other sotiriology except the one that talks about taking the fragile human nature by the Logos and finally appeasement in His Body of the Church.

Keywords: Sotiriology, parish, community, Pharisees logic, problem of death, sin, Kingdom of God, the Logos of God.